

ДИРИГЕНТ ВІД БОГА

(До 70-річчя від дня народження: пам'яті С.В. Турчака)

28 лютого 2008 року виповнилося 67 років найяскравішому представникові молодшої генерації українських диригентів 1960–80-х років Стефанові Турчаку – народному артистові УРСР, СРСР, Героєві Соціалістичної Праці, лауреатові Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка та Державної премії ГРСР ім. З. Паліашвілі, професорові. Незважаючи на те, що вже понад 20 років його нема між нами (помер 23 жовтня 1988р.), дату його народження було відзначено на сценах Національної опери України, Національної філармонії, Львівської національної опери, в засобах масової інформації.

Зі Степаном (Стефаном) Васильовичем, чи Стефком, як усі тоді його звали, я познайомився 1954 року, коли поступив на перший курс, на жаль, уже колишнього Львівського музично-педагогічного училища ім. Ф. Колесси. Зі стін останнього вийшли велика плеяда відомих музикантів, педагогів, співаків і особливо диригентів, які згодом очолили провідні музичні колективи. Серед них В. Пекар, О. Кураш, І. Жук, А. Кушніренко, Т. Микитка, Р. Бабич.

Тоді Стефко навчався вже на IV курсі і, як усі випускники, часто диригував студентським хором, готуючи державний іспит з диригування. Особливо запам'яталася його робота над знаменитим хором «Туман хвилями лягає» з опери М. Лисенка «Утоплена», який він диригував дуже емоційно, піднесеною своєю досконалою технікою підкреслював найтонші нюанси, штрихи, фрази. Особливо вражала гнучкість і виразність його лівої руки в першому кантиленному епізоді. Як відомо, ліва рука в диригента звичайно слабша за праву, тому під час диригування була завжди затисненою, і покладені на неї функції музичної виразності не завжди належно виконує – в кращому разі дублює праву руку.

Як виявилось, Стефко був частково шувальою (лівшею), хоча розмашисто писав правою рукою. Така властивість лівої руки дуже йому допомагала добиватися максимальної виразності виконання. Загалом у нього були по-балетному еластичні та гнучкі руки, як і в драматичних епізодах ставали по-чоловічому сильними, а в ліричних моментах були ніжні, так би мовити, плинні, дуже виразні й вразливі на звук. Його випускний екзамен пройшов знаменито й вибликав загальне захоплення з боку як педагогів, так і студентів.

На жаль, його спроба після училища поступити до консерваторії була невдалою, і він за направленням поїхав на викладацьку роботу до педучилища в м. Сокаль. Тільки через рік, за другою спробою, став студентом Львівської консерваторії. А коли 1958 року і поступив до консерваторії, то відставав від нього на один рік. Мешкали ж ми у гуртожитку (тепер вул. Дорошенка), де у великі кімнати поселяли по 16 студентів. Зустрічалися ми і в студентському хорі, яким керував мій перший учитель В. Василевич, а ще раніше підспівували у відомій колись хоровій капелі Палацу культури зв'язківців, якою керував Є. Вахняк, котрий вчив Стефка диригувати ще в музично-педагогічному училищі.

Згодом ми стали студентами М.Ф. Колесси, який був тоді директором консерваторії. Микола Філаретович як композитор, диригент і педагог мав великий авторитет, і всі амбітні студенти прагнули навчатися саме у нього. Та методика викладання професора ставила дуже високі вимоги до майбутнього диригента. Тому в його клас було дуже нелегко потрапити.

Провчившись у консерваторії 6 років, Стефко у 1962-му складав державний іспит з симфонічним оркестром Львівської філармонії. Це був триумф. Інтерпретація С. Турчаком однієї з вершин світового симфонізму – Шостої симфонії П. Чайковського – просто приголомши-

лаголову Державної екзаменаційної комісії, відомого теоретика, професора Ленінградської консерваторії А. Дмитрієва, які всіх присутніх, – зал був заповнений студентами, викладачами консерваторії, львівською інтелігенцією. Після концерту композитор В. Барвінський, в'язень радянських концтаборів, висловлював своє захоплення талантом молодого диригента і порівнював цю подію з державним іспитом М. Скорика у 1960 році, коли з великим успіхом була виконана його кантата «Весна» на тексти І. Франка.

Після великого успіху свого учня М.Ф. Колесса звернувся листом до Міністерства культури України з проханням показати роботу молодого диригента у Києві й посприяти у вирішенні його подальшої творчої долі, хоча у Львові він міг претендувати на місце балетного диригента опери, де останній рік працював асистентом диригента. Прохання професора було враховано, й успішний концерт у Центральному (Маріїнському) парку Києва з державним симфонічним оркестром, яким тоді керував славнозвісний Натан Рахлін, посприяв тому, що його було рекомендовано в оркестр на посаду диригента-стажиста, а вже на наступного року він обіймає посаду другого диригента і невдовзі очолює прославлений колектив.

Перший сезон у Києві (1962–1963) був для С. Турчака у творчому плані дуже напруженим. Натан Рахлін часто гастролював, не встигав на свої заплановані концерти. Тому молодший колега мусив за екстремальних обставин, не маючи достатнього часу на підготовку, проводити концерти замість уславленого майстра. До того ж, київська адаптація давалась йому непросто, хоча дружина його була киянкою. Аура Львова, педагоги, друзі, консерваторія довго не відпускали його зі своїх обіймів. Він часто писав у Львів листи любому професорові, друзям, серед яких був і я та Т. Микитка – народний артист України, колишній головний диригент Донецького оперного театру, нині професор Донецької консерваторії. У своїх листах він давав нам професійні поради, бажав продуктивно й успішно завершити випускний курс, передавав вітання усім львівським друзям, за якими у Києві скучав.

В одному з перших своїх листів із Києва до львівського друга Івасика (це мене так подружньому називав С. Турчак) 30 серпня 1962 року він повідомляв: «Зарахували мене на роботу з 3 серпня. І такий диригент-стажер Державного симфонічного оркестру УРСР. Мені таке навіть не снилося ніколи... Завдячую своїйому дорогому Миколі Філаретовичу (Колесці. – І.Г.), який так багато дав мені і зробив для мене.

Зарахувавши на роботу, дирекція дала мені чотири концерти. Навсіх репетицій і концертів був присутній Рахлін. На диво, я йому сподобався. Він сказав, що хоче з мене виховати «точного, романтичного диригента» – свого типу.

Мені приходиться тепер дуже багато працювати над новими програмами».

І він таки став на диво вичутим і водночас романтично-піднесеним, неповторним маестро диригентської палички. І зовсім не випадково після концерту в Києві видатного іспанського віолончеліста Гаспара Кассадо в супроводі Державного симфонічного оркестру України, яким диригував С. Турчак, іспанський музикант сказав про українського диригента таке: «Я не пророк, і не треба ним бути. Досить бути грамотним музикантом, щоб побачити в цьому юнакові величезний талант. Повірте моєму багаторічному досвіду – Степану Турчаку належить велике майбутнє».

Знаменитий віолончеліст не помилився – Степан Турчак став великим, і його як видатного музиканта визнав світ. Тим болісніше усвідомлюватиме, що наш славетний маестро так рано пішов з життя. Тож з нагоди пам'ятної дати Степана Турчака хочеться ще й ще згадати його людську щирість, добропорядність, товариські переживання, глибоку прив'язаність до середовища, у якому сформувався як творча особистість, а ще веселий гумор, відданість улюбленій справі і найголовніше – його неординарний талант.

Іван Ярослав ГАМКАЛО

член-кореспондент АМУ, народний артист України,
диригент Національної опери України, професор